

5. Кравцов В., Кравцова Т. Теоретичні засади формування громадянської компетентності майбутнього соціального педагога. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 103. С. 27–35.
6. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18–20.
7. Присакар В. В. Формування громадянської позиції особистості у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. *Педагогічний дискурс*. Вип. № 10. 2011. С. 426–430.
8. Сухомлинська О. В. Ідеї громадянськості й школа в Україні. *Шлях освіти*. 1999. № 4. С. 20–25.
9. Сухомлинський В. О. Виховання громадянина. *Вибрані твори*: у 5-ти тт. Т. 3. Київ: Рад. школа, 1976. С. 283–657.
10. Сухомлинський В. О. З чого починається громадянин. *Вибрані твори*: у 5-ти тт. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 359–366.
11. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. *Вибрані твори*: у 5-ти тт. Т. 1. Київ: Рад. школа. 1976. С. 403–639.
12. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. *Вибрані твори*: у 5-ти тт. Т. 2. Київ: Рад. школа, 1976. С. 149–416.
13. Хмелюк Р. И. Формирование гражданской зрелости студенческой молодежи. Київ: Вища школа, 1978. 133 с.
14. Шевчук Т. Є. Громадянська компетентність як елемент формування особистості майбутніх фахівців. *Молодий вчений*. № 4.1 (56.1) квітень, 2018. С. 85–88.

Ігор Кондратьєв

ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ»

У 2021-2022 навчальному році в Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка розпочалося викладання курсу «Перспективи європейської цивілізації». Ця навчальна дисципліна відноситься до вибіркових дисциплін та розрахована на студентів IV курсу бакалаврату (освітня програма «Історія та археологія», галузь знань 03 Гуманітарні науки). Навчальним планом передбачено проведення 7 лекційних (14 год.) та 6 семінарських (12 год.) занять, а загальний обсяг програми становить 3 кредити (90 год.).

Сучасна наука дозволяє здійснювати прогнозування у багатьох сферах [1]. Відповідна стаття у Вікіпедії надає наступне визначення терміну «прогнозування». Під прогнозуванням розуміється процес передбачення майбутнього стану предмета чи явища на основі аналізу його минулого і сучасного, систематично оцінювана інформація про якісні й кількісні характеристики розвитку обраного предмета чи явища в перспективі. Результатом прогнозування є прогноз – знання про майбутнє і про ймовірний розвиток сьогочасних тенденцій конкретного явища-об'єкту в подальшому існуванні. На сьогодні прогнозування активно використовують в різноманітних сферах – від прогнозування погоди та ймовірностей землетрусів, до прогнозів в економіці (створення бізнес-планів, транспортній логістиці, технологічному прогнозуванню), політології (результати виборів, суспільні настрої). Цікаво, що усе прогнозування базується на наявних даних (або ж – історичних даних), без яких воно стає просто неможливим. Прогнозування також передбачає вивчення причинно-наслідкових зв'язків, які по факту є основою історичного процесу [2; 3, с. 524].

Чи може історія передбачити майбутнє? У 2020 р. в журналі «Aeon» побачила стаття авторки Аманди Піз «If history was more like science, would it predict the future?»

(українському читачеві стаття відома здебільшого за перекладом П. Шопіна, розміщеним на ресурсі www.historians.in.ua). В статті відображені пошуки західної гуманітаристики з проблеми можливості передбачення майбутнього історією. Дослідники продовжують ставити перед собою питання, які, здавалося б, вже давно були вирішені, наприклад: «Чи існують закони історії?», і навіть – «Чи є сама історія наукою?». Цікаво, що постановка цих питань робиться на фоні деяких успіхів в історичному прогнозуванні, появи нових синтетичних методів дослідженні й навіть нових дисциплін (тієї ж «кліодинаміки»). Але навіть в основі нових підходів дослідники для передбачення майбутнього використовують історичний досвід [4].

Окремо зупинимось на футурології, яка сьогодні ще розуміється як міждисциплінарна галузь знань, але має всі перспективи стати окремою дисципліною. Саме футурологія займається вивченням майбутніх станів суспільства, соціальних процесів, перспектив людського розвитку [5, с. 116–123], а отже, на нашу думку, має право стати «історією майбутнього».

Розуміння перспектив розвитку Європи є особливо важливим для студентської молоді, адже саме вони є майбутнім Європи та архітекторами європейськості в Україні. Цей курс стає логічним продовженням цілого циклу предметів, що відносяться як до обов'язкових, так і вибіркових компонентів. Це історія Європи та Америки доби Середньовіччя, Раннього нового часу, Нової та Новітньої історії, курси: «Цінності європейської цивілізації», «Становлення Європи: культурний вимір», «Європейська регіональна політика», «Європейська культурна політика для молоді» та ін.

Структура навчального курсу «Перспективи європейської цивілізації» спрямована на подальше узагальнення та систематизацію студентами як наявних, так і новонабутих знань, вона має сприяти творчій активності та науковому пошуку. Поділ на умовні тематичні блоки дозволяє визначити перебіг як загальноєвропейських, так і окремих регіональних процесів, у тому числі й визначити європейські перспективи України [6, с. 104–112].

У першому блоці розкриваються теоретичні аспекти наукового прогнозування. Розглядається історія цього явища, наукові методи, основні теорії та концепції. Значна увага приділяється футурології як міждисциплінарній галузі знань.

Ідеї європейської цивілізації розглядаються у другому блоці. Основою сучасної європейської цивілізації стала приватна власність, необхідність захисту якої породила сучасну демократію та сформувала соціальні відносини та навіть стереотипи. Індивідуальне благо, як частина блага суспільного, стало домінувати завдяки ідеям Реформації та визначило подальший розвиток західної частини субконтиненту. Важливими факторами розвитку європейської цивілізації став науково-технічний прогрес, який перетворив європейську цивілізацію у цивілізацію промислову. Побічним продуктом європейської цивілізації став пошук нових змістів суспільного блага. Невдалими спробами знайти пошуку суспільних ідеалів стали тоталітарні моделі: імперський шовінізм, комунізм, фашизм та нацизм; вдалими – симбіоз індивідуального та колективного, національного та наднаціонального, й, нарешті, поява та становлення лібералізму. На семінарському занятті студенти мають розглянути політичні доктрини «Вільсоніанства» як спроби утворення ліберального «глобального миру» (примату демократії, капіталізму, колективної безпеки). Яке майбутнє чекає ідею європейської цивілізації?

Третій блок присвячений проблемі місця Європи в геополітичній конкуренції. Європа, хоча і є одним із безсумнівних економічних та інституціональних центрів Світу, на сьогодні відсторонилась від багатьох світових політичних проблем, зосередившись на гуманітарній та соціальній сферах. Якими будуть майбутні взаємини Європи з США, Китаєм, Російською Федерацією. В рамках цієї проблеми студенти мають розглянути наявні системи регіональної безпеки та системні силові загрози. Безсумнівною загрозою розвитку європейській безпеці стають гібридні війни (Придністров'я, Грузія,

анексія Криму та агресія Росії на Донбасі). Структурним елементом гібридних воєн стає енергетична політика Росії. Як Європа буде боротися з цими викликами?

Четвертий блок розкриває специфічні риси європейської регіоналістики. Чимало регіональних рис зумовлені наявністю відповідних історичних контекстів та завдячують колишнім колоніальним змаганням, релігійної конкуренції, міжнаціональним конфліктам, протиріччям між імперським та національним. На семінарському занятті студенти мають розглянути специфіку розвитку Західної, Східної, Північної, Південної та Південно-Східної Європи. Різними вимірами регіоналізму є низка моделей розвитку – від самоізоляціонізму Великобританії, до пошуку моделей адаптації народів на Балканському півострові. Для України важливим питанням залишається проблема європейських перспектив, але й для Європи це рішення може стати одним зі найважливіших інституціональних рішень XXI століття.

Процеси економічної інтеграції розглядаються у п'ятому блоці. Якою є сучасна специфіка європейської інтеграції – енергетичного ринку, ринку робочої сили, ринку капіталів. Фінансові кризи зламу XX-XXI ст. та приклад Греції несуть нові виклики для майбутнього Євросоюзу. Синхронною до економічних процесів залишається проблема екології, яка носить загальносвітовий характер. Якою є роль Європи у світовій макроекономіці майбутнього?

Актуальними для Європи залишаються соціальні проблеми, вивчення перспектив розв'язання яких винесено у шостий блок. Не втратили свою актуальність питання економічного зростання та економічної нерівності. Важливим аспектом розвитку залишається процес побудови соціальних взаємодій та мереж. У останні роки загострилися питання еміграції та глобальної міграції. Увага приділяється проблемі релігії та «європейського проекту», а також релігійному радикалізму.

На семінарі студенти мають розглянути релігійну та етнічну політику в сучасній Європі, визначити роль ісламського фактору, роль біженців та міграційних процесів в розвитку Європи (на порівняльній політиці щодо імміграції та біженців). Плюси та мінуси мультикультуралізму. Чи загрожує Європі «дефіцит» демократії і яким буде її майбутнє соціальне, релігійне та етнічне обличчя?

У сьомому змістовному блоці робиться спроба визначити перспективи Європейської цивілізації у політичній, економічній та соціальній сферах. Ключовим завданням для студентів є написання есе, в якому має бути сформульоване майбутнє Європи. Завершується вивчення предмету проведенням дебатів.

Отже, вивчення курсу «Перспективи європейської цивілізації» дозволить студентам краще розумітися у процесах розвитку європейської цивілізації, її цінностях, еволюції форм соціально-економічних відносин, суспільних та культурних процесах.

Список використаних джерел і літератури

1. Кондратьєв І. Завтра: есе до до 75-річчя ООН. URL: <https://ukraine.un.org/uk/97369-konkurs-ese-do-75-richchya-oon-roboti-peremozhciv> (дата звернення: 30.10.2021).
2. Прогнозування. *Wikipedia*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Прогнозування> (дата звернення: 30.10.2021).
3. Прогнозування. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
4. Різ А. Чи може історія передбачити майбутнє, якщо стане більш схожою на науку? URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2760-amanda-riz-chi-mozhe-istoriya-peredbachiti-majbutne-yakshcho-stane-bilsh-skhozho-yu-na-nauku> (дата звернення: 30.10.2021).
5. Сухорольський П. М., Сухорольська І. Ю. Основні етапи розвитку футурології та її завдання в умовах сучасного світу. *Грані*. 2018. Т. 21. № 3. С. 116–123.
6. Kondratjew I. Eine dritte Chance? *Koschmal, Walter: Die Ukraine hat das Wort. Stimmen zu Gegenwart und Zukunft*. Berlin: OEZ Berlin-Verlag, 2016. С. 104–112.